

Fribrev - Del II
Avgiftsfria
försändelser

Företrädesvis för medlemmarna i

Sällskapet för Svensk Posthistorisk Dokumentation

Ingvar Larsson, Box 1133, 141 23 HUDDINGE - Tel 08/99 15 00, fax 99 36 21

Med **AVGIFTSFRIA FÖRSÄNDELSE**R menas de som befördrades utan att avsändaren behövde betala porto vid inlämningen på postkontoret, och uppdelas här i

a) Före 1874, benämndes de **FRIBREV** och här förklaras användningen av de obligatoriska fribrevsböckerna. I det allmännas intresse var det vissa institutioner och ämbetsmän som hade förmånen att "njuta fribrevsrätt" och här ges exempel på sådana brev som gått med allmänna posten (ej med kronoposten).

b) Från 1874 kallas fribreven **TJÄNSTEFÖRSÄNDELSE**R, och den fortsatta användningen av tjänstebrevsböcker förblev i stort sett oförändrad, även när tjänstefrimärken infördes samma år. Här visas några exempel på försändelser som fick avlämnas portofritt och ofrånkerade till postbehandling.

c) Vid tiden kring första världskriget kom **fribrev som kunde utnyttjas av allmänheten** med en ruta på frimärkets plats på adressidan, innehållande tryckta texter som "Postbefordras kostnadsfritt", "Behöver ej frimärkas av avsändaren" etc.

Eder Ingvar L.

**Kundgiörelse til samtelige Postför-
valtarne, angående Fribrevs Förord-
ningens nøge efterlevvande.**

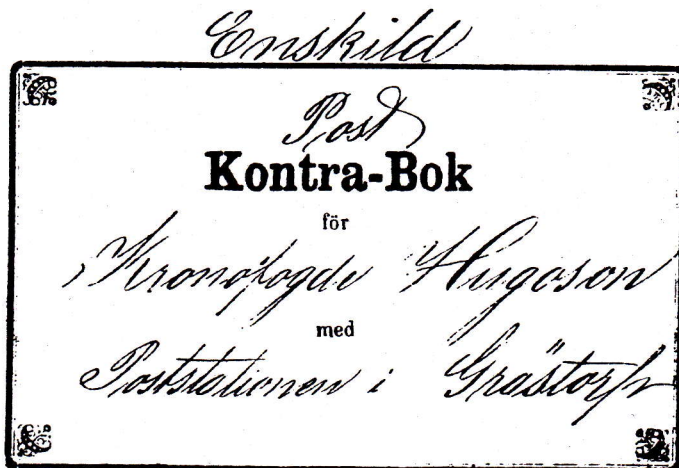

Medan från en til annan tid måst rēnas,
at fests Postförvaltarne hvortan hafva then frif-
tiga tilsyn, som vederbör, öfver the mid brefs
frifheterne ofta sig tildragande misbrut och un-
derstef, til Kongl. Maj:ts och Cronans redda-
re Postintāts merkelige förminstning, eller i råttan

Särskilda fribrevsförordningar utfärdades åren 1704, 1719 och som ovan 1744.

INNEHÅLL

Kungliga Fribrev påtecknades "Nådeligen"	3
Stämplor F- och FRIBREF	6
Fribrevsrätt ägde Kammarkollegium m. fl.	8
Tullens moderation av paketportot	9
Magistratens fribrevsförteckning	10
Tidningar befordrades avgiftsfritt	11
Frankeringsfrihet för avs., mottagaren betalade portot	12
"Cabinetet för Utrikes brevväxling"	14
Kadetterna vid Krigsakademien ägde viss portofrihet	16
Fältpostkort, Krigsfångebrev	17
Förvägrad fribrevsrätt	18
Riksdagshandlingar	19
Konsulatspost	20
Tjänsteförsändelser	21
Tjänstebrevsböcker, kvartalsräkning för tjänsteförsändelser	22
Svarsportot betalt av krigsmakten, Order om krigstjänstgöring	24
Ansökan om inköpskort, Frivillig brödbespisning	25
Skatteinbetalning	26
Rekvision av sparmärken, portofria sparbanksaktiviteter	28
Postgirots kontohavare fick sända portofritt	29
Skepps brev	30
Boklån från Postmuseum återsändes som P.S.	31
Det allmänna läget i Sverige i slutet av 1600-talet	32.

Gust. Rydebergs bokbander i Grästorp

Bild 2. Postbok för bokföring av postavgifter, se användningssätt och bild på sid 22.

Kungliga FRIBREV

Beträffande avgiftsfriheten för försändelse från någon av den Kungl. familjens medlemmar "må erinras om att dylik försändelse åtnjutit fribrevsrätt alltifrån den tid, då postbefordran tog sin början".

De kungliga breven har en sak gemensamt; på omslagets framsida undertecknades den ofta långa titeluppräknigen med ordet "Nädeligen" eller "Synnerligen Nädeligen". När fribrevsrätten upphävdes 1873, föreslog generalpoststyrelsen att ersättningen för kungen och den kungliga familjens brevporton skulle batalas av Statskontoret, av anslaget för postavgifter för tjänsteförsändelser och märkas med tjänstefrimärken. Dock förklarade Kungl. Maj:t i sitt brev den 5 dec 1873 att försändelser från kungl. familjens medlemmar skulle "framgent förfaras i enlighet med vad dittills varit vederlagt".

I klartext betydde det att inga tjänstefrimärken skulle påsättas de kungliga breven, utan dessa skulle frankeras med vanliga frimärken och kostnaden härför införas i en särskild kunglig postbok. Varje kvartal summerade inlämningspostanstaltens föreståndare utlämnade porton och slutsumman avfördes i postmedelsräkning under titeln "Avkortningar och restitutioner".

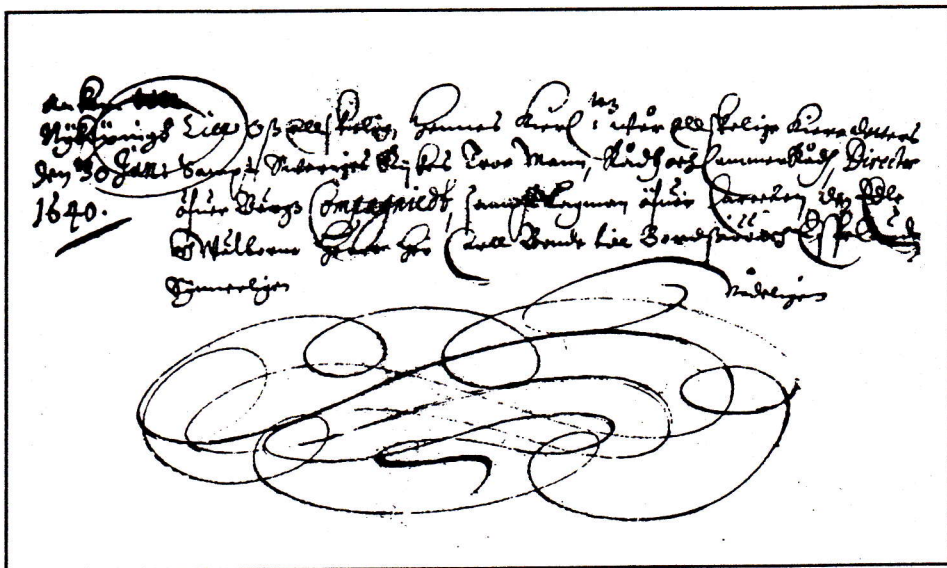

Bild 3. Kungligt brev sänt till Directeuren över Bergskompanierna Carl Bonde; ankom Nyköping den 30 januari 1640. Påskrift "Nädeligen". Innehållet behandlar försäljningen av järnbruk i Gripsholms län. Undertecknat i Stockholm av Gustaf II Adolfs gemål MARIA ELEONORA. Skrivelse till Kungl. Maj:t ställdes alltid "Till Konungen" och undertecknades alltid "Underdånigst".

Till Oss Åtteliga 2
Vår Troman, Öfversten och Tidbaren
af Vår Svärds Orden, Ädel och
Wälbördig Nils Fredric Fernfelt
Nådeligen. Norrköping.

Bild 4. Kungligt brev med påteckning "Nådeligen" sänt av förmyndarregeringen till Norrköping den 6 maj 1793.

Eder Hög. Åtteliga nådeligen! Stock-
holms Skott den 6 Maj 1793.
Under Min Allernädigste Konungs och Herres minderårighet
Carl

Bild 5. Gustav III avled 29/3 1792, fjorton dagar efter skottet på maskeradbalen. Det kungliga brevet avslutades och undertecknades av förmyndaren hertig Carl "Under min Allernädigste Konungs och Herres minderårighet". Gustav IV Adolf var då 14 år.

De la Royne de Suede du
30. Octobre 1654.

A. Monsieur
Monsieur Segurier
Chancelier de France

Bild 6. Kungligt brev sändt till Paris och envoyé Silvercrona, vilken bevakade regeringens intressen i Frankrike vid denna tid. Undertecknat "Christina" 30 okt. 1654.

STOCKHOLM
FR: 11 Br
18 11 47

11
Wär

och Rikets Götha HofRätt.

Synnerligen Nådiligen

Jonköpings

Bild 7. Kungligt fribrev 15/11 1847, med karteringsnummer 11 och fribrevstämpel. Ännu under OSCAR I:s regeringstid (1844-1859), använde sig kungahuset av påskriften "Nådiligen" eller som på detta brev "Synnerligen Nådiligen".

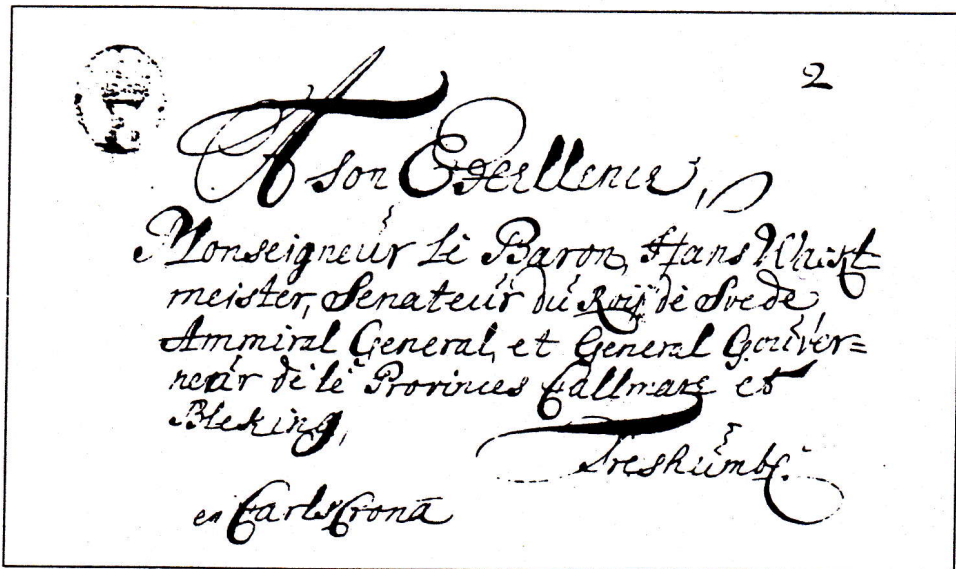

Bild 8. 17/10 1685 står i kanslikoll. protok.: För kontrollens skull föreslogs att kassören vid Stockholms postkontor skulle ha en stämpel ("som i Engeland är manerligt") att trycka på breven som tecken på att porto erlagts. Ett försök att stävja det allt vanligare fribrevsmissbruket i landet.

Tecken tyder på att dessa två första sirliga ovala F- och B stämplat i trä och togs i bruk i början av år 1686.

Stämplat

Bild 9. I december 1686 visar månadsräkenskaperna för Stockholms postkontor att två järnstämplat inköpts till "kontante och fribrev".

Expertis vill mena att endast en järnstämpel tillverkats och använts i allt sämre skick fram till 1702. Ett försök görs här att påvisa skillnaden mellan minst tre olika typer.

Stämpel 1-3 med **F** i Helvetica, 4-6 med **F** liknande Times.

Stämpel 1-3 med mång-uddig krona, 4-6 med tre-uddig krona.

Stämpel 1 har mellanrum mellan krona och **F**, 2-3 kronan står direkt på bokstaven.

Stämpel 4-6 med större mellanrum mellan krona och bokstav.

i Stämpel 6 har samlats så mycket stämpelfärg att avtrycket blivit negativt.

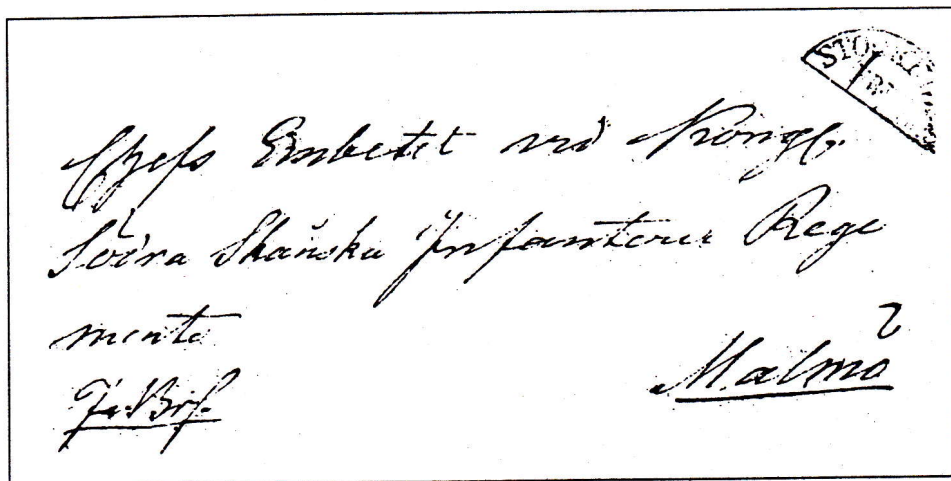

Bild 10. Brev med de första datumlösa fribrevstämplarna STOCKHOLM I och II med ram från 1822, är kända i ett fåtal exemplar.

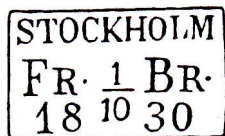

Bild 11. De sex typerna av fribrevstämplor som tillkom under perioden 1822-1852. Variantioner av siffer- text- och ramstorlek förekommer i de två nedre stämplorna. Den runda stämpeln förekommer även med blå avstämpling.

Rättelse: I Sällskaps-Post nr 7 sida 6 används uppgiften ur Stämpel Handboken 1952, att Stockholms fyrkantiga fribrevsstämpel är känd från 1831; skall vara 1/10 1830.

*Att ett Fribref om nio enkla portosatser till
Marinetad och Lanträteriet
med Subskriptionen / 749 / p. de
84 i rikens guld*

*är i dag hit inlemnadt för att under öppen
rekommendation med näst afgående Post afgå, atte-
steras härmed af Kongl. Post-expeditionen
i Dalnark den 13 aug. 1865.*

J. J. J. J.

Bild 12. Inlämningsbevis för Fribrev, ljusbrunt i format 16x20 cm. användes från 1850. Här ses beviset för ett fribrev, med vidfäst innehållsförteckning, som sänts under öppen rekommendation till den tidens vanligaste bankinrättning i städerna; Lanträteriet.

Fribrevsrätt ägde bl.a.

KAMMARKOLLEGIUM, Sveriges äldsta förvaltande centrala ämbetsverk som tillkom redan på 1530-talet, främst för att kontrollera de lokala fogdarna och handlägga kronans penning- och skatteförvaltning.

- BERG MÄSTAR ÄMBETET vars bergmästare hade till uppgift att anvisa utmål, föra register över inmutade fyndigheter, inspektera gruvor, uppräta gruvkartor och annat inom bergshanteringen.

- KOMMERSKOLLEGIUM grundades 1651 med instruktion att följa utvecklingen av rikets handel, sjöfart, skogshantering, hantverk och industri, vidtaga eller föreslå åtgärder för dessa näringars främjande.

- LANT- och LÄNSRÄNTERIERNA, vars räntmästare förvaldade offentliga kassor. I ett cirkulär 6/7 1770 till postmästarna stod: "Till mera redighets vinnande uti Post-Uppbördens, Post-Förvaltare uti de Städer, varäst Landt-Räterierna äro, böra derstädes kvartaliter lefverera de vid Post-Contoiren befindtelige Öfwerskotts-Medel...".

- KAMMARREVISIONEN (från 1799 Kammarrätten), dömande myndighet i skattemål, utförde granskning av myndigheters och ämbetsmäns räkenskaper m.m.

- STATSKONTORET tillkom 1680 när Karl XI blev missnöjd med skötseln av statsfinanserna, och vars främsta uppgift blev att stadfästa och stärka kungens makt.

MODERATION i PÅST-PORTO,

Svarefter vederbörande Post-Förvaltare i Riket hafwa sig at
 råttat/ utmåtigt Kongl. Maj:ts och Rikens Högloflige Cancellie-
 Collegii Skrifwelse til General Tull-Arrende Societeten af
 den 11. Februarii 1729.

Paquetets		Betalningen efter Moderation i Silfvermynt.																	
Rigt	modera- ras till	å 1. öre		å 2. öre		å 3. öre		å 4. öre		å 5. öre		å 6. öre		å 7. öre		å 8. öre		å 9. öre	
	Lod	Lod	D.	öre	D.	öre	D.	öre	D.	öre	D.	öre	D.	öre	D.	öre	D.	öre	
11	8	-	8	-	16	-	24	1	-	1	8	1	16	1	24	2	-	2	8
12		-	9	-	18	-	27	1	4	1	13	1	22	1	31	2	8	2	17
13	9	-	10	-	20	-	30	1	5	1	16	1	25	1	34	2	8	2	18
14		-	11	-	22	-	33	1	6	1	17	1	26	1	35	2	8	2	19
15		-	12	-	24	-	36	1	7	1	18	1	27	1	36	2	8	2	20
16		-	13	-	26	-	38	1	8	1	19	1	28	1	37	2	8	2	21
17	10	-	14	-	28	-	40	1	9	1	20	1	29	1	38	2	8	2	22
18		-	15	-	30	-	42	1	10	1	21	1	30	1	39	2	8	2	23
19		-	16	-	32	-	44	1	11	1	22	1	31	1	40	2	8	2	24
20		-	17	-	34	-	46	1	12	1	23	1	32	1	41	2	8	2	25
21	11	-	18	-	36	-	48	1	13	1	24	1	33	1	42	2	8	2	26
22		-	19	-	38	-	50	1	14	1	25	1	34	1	43	2	8	2	27
23		-	20	-	40	-	52	1	15	1	26	1	35	1	44	2	8	2	28
24		-	21	-	42	-	54	1	16	1	27	1	36	1	45	2	8	2	29
25	12	-	22	-	44	-	56	1	17	1	28	1	37	1	46	2	8	2	30
26		-	23	-	46	-	58	1	18	1	29	1	38	1	47	2	8	2	31
27		-	24	-	48	-	60	1	19	1	30	1	39	1	48	2	8	2	32
28		-	25	-	50	-	62	1	20	1	31	1	40	1	49	2	8	2	33
29	13	-	26	-	52	-	64	1	21	1	32	1	41	1	50	2	8	2	34
30		-	27	-	54	-	66	1	22	1	33	1	42	1	51	2	8	2	35
31		-	28	-	56	-	68	1	23	1	34	1	43	1	52	2	8	2	36
32		-	29	-	58	-	70	1	24	1	35	1	44	1	53	2	8	2	37

NOTIFICATION

Till Påstförvaltarna i Riket.

Såsom Kongl. Maj:ts och Rik-
 sens Kanslie Collegium, ge-
 nom skrifwelse/ til General
 Tull-Arrende Societeten, af den 11.
 Februarii innewarande år/ behagadt
 bifalla/ at bemelte Societet bör niuta
 moderation i Post-porto, efter hos-

"NOTIFICATION Till Påstförvaltarna i Riket. Stockholm den 19/4 1729.

Såsom Kongl. Maj:ts och Rikens Kanslie Collegium, genom skrivelse till
Tull-Arrende Societen, af den 11 Februari innewarande år / behagadt bifalla/
 at bemelte Societet bör niuta moderation i Post-porto...

Bild 13-14. Tullverket ägde ingen fullständig fribrevsrätt för sina ofta tunga försändel-
 ser. Här visas den moderation av portot som tullen fick "njuta" 1729. Tabellen ovan tydes
 så att om paketets verkliga vikt var 11-12 lod, modererades vikten till 8 lod, och 13-16 lod
 minskades till 9 lod etc. till 32 lod (425 gram). Portot ökade med vägens längd.

Formulair.

Förteckning å de Fribref som Vålloft. Magistraten afsänt från N. N. Post-Contoir År 18

Orterne dit Brefven afgitt.	Datum	Brefvens Ägare.	Löd.	Summa.	Brefvens innehåll.
<i>Januarii Månad.</i>					
Jönköping	4	Göthia Hof-Rätt -	4	o o o	Lagfarts-Protocoller för N. N. Månad.
Dito	1	Dito Dito -	6	o o o	Underståld Ransakning rörande tilltalade Personen N. N.
Dito	2	Landshöfdinge-Embete - - -	1	o o	Om Handräckning till Utbemande af Krono-Usskylder för N. N. År, af den från orten aflyttade N. N.
<i>Februarii.</i>					
Nyköping	6	Landt-Ränteriet - Recom.	10	o	Med 4000 Rdr B:co Krono-Uppbörd för N. N. År, enligt Ränteriets i Afskrift här bilagde qvittance N:o 1.
<i>Martii.</i>					
Linköping	4	Krono-fogden N. N.	4	o o o	Med indrifne Krono-Usskylder för N. N. enligt qvittance N:o 2.

(N. N. Stad) den 31 December N. N.

N. N.
Uppbördsman.

N. N.
Magistrats Secretersara.

Riktigheten af ofvanskrefne Förteckning intygas under Stadens Sigill och min afslagde Embets-Eä.

(Sigill)

N. N.
Borgmästare.

Bild 15. Formulär till fribrevsförteckning från c:a 1820. Magistraten avlämnade denna ifyllt tillsammans med fribreven på postkontoret. Dessa förteckningar samlades i en fribrevsbok och den sammanlagda portokostnaden reglerades en gång i kvartalet.

Magistrat, sedan 1600-talet benämning på den verkst. lokala myndigheten i en stad, med ett antal rådmän och en borgmästare som ordförande. Ledamöterna i Magistraten utgjorde stadens domstol, Rådhusrätten. Denna handlade även överklagade mål från den lägre bagatell- och förlikningsdomstolen "ute på torget", Kämnärsrätten. På landet löd Häradsrätten och Tingsrätten under Domsagan.

Tidningar befordrades avgiftsfritt.

Post- och Inrikes Tidningar (till vissa delar svenska regeringens officiella pressorgan, utkom med sitt första nummer 1645) fick portofritt sändas med posten från 1685.

Svensk Författnings-Samling, förkortad SF eller SFS, officiell publikation av utfärdade kungliga förordningar m.m., hade fribrevsrätt från utgivningens början år 1825.

Från 1824 skulle varje tidningsnummer förses med en karta-sigillata-stämpel. Stämpelavgift (tidningsskatt) utgick med olika belopp för kvartsark, halvark, helark etc. Tidningar som stämplats med denna stämpel sändes portofritt, men postförvaltarna fick uppbära visst arvode för bestyret med tidningarna. Stämplarna togs bort 1873.

En populär tidskrift, Läsning för Folket, som utgavs i häften om 6 ark, och en kvar-talstidskrift för lanbruk och husdjursskötsel fick, "såsom rörande ämne af ett allmän-nare intresse", avgiftsfritt befordras med postverkets paketposter, "så vidt tillfälle och utrymme sådant medgifva". Inrikes tidningar fick ej sändas med snällposter.

1836 medgavs att "Directionen för Sällskapet till utgifvande och spridande af nyttig läsning bland Folket" erhöi fribrevsrätt för sin utgivning och korrespondens, till ett belopp av 100 riksdaler om året.

Från 1872 fick prenumeranten erlägga en särskild postbefordringsavgift till postkas-san, som beräknades med hänsyn till pren.pris, tidnings periodicitet och storlek. Tidningar fick sändas som utgivarkorsband (mot avgiften 10 öre pr kilo) om de inläm-nades på utgivningsortens postanstalt, från 1904.

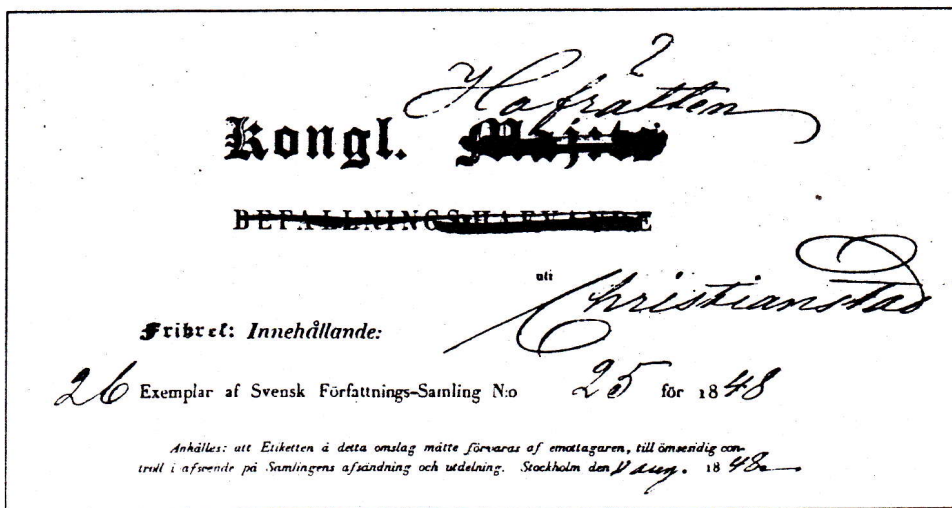

Bild 16. 26 ex av Svensk Författnings-Samling sända som Fribrev från Stockholm till Hofrätten i Christianstad 1848.

Hovrätt (Svea) inrättades av Gustav II Adolf år 1614, som skulle äga makt att utdöma "Konungens Öfversta Dom och vad icke skulle tillåtas". Svea Hovrätts domkrets är Stockholm med Svealand, Gävleborgs län och Gotland. Hovrätterna (6 st i landet) ägde fribrevsrätt från postens första år.

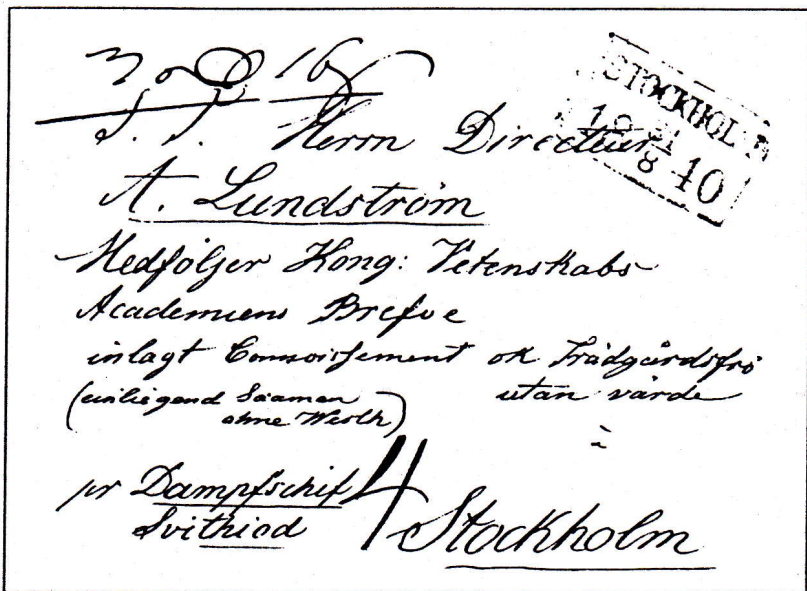

Bild 17. Obetalt följebrev för en säck frö, 300 skålpund Rund spenat: extra qualité. Sänd från Lubeck 27/8 1840 "Medföljer Kong: Vetenskabs Academiens Brefve".

Frankeringsfrihet.

Obetalda eller ofrankerade portopliktiga försändelser fick avlämnas på postkontor i öppet kuvert med påskrift om innehållet. De tillslöts av postfunktionären och försågs med postkontorets sigill. Samtliga försändelser som lämnades till postbefordran ofrankerade måste av vederbörande adressat lösas ut, såsom brev till

- VETENSKAPSAKADEMIEN. Korrespondenter boende i landsorten fick från 2/4 1745 portofritt sända försändelser till akademien vars mål var att befrämja vetenskaperna matematik och naturvetenskap.

- VITTERHETS- HISTORIE- och ANTIKVITETSAKADEMIEN, stiftades 1786 av Gustav III, för främjande av författarskap och musei- och fornminnesvård.

- KUNGLIGA BIBLIOTEKET samt universiteten i Uppsala och Lund, mottog försändelser från boktryckare, då innehållet bestod av stadgare ex. av tryckalster.

- STATENS METEOROLOGISKA ANSTALT brev från antagna observatörer i landsorten, så vida innehållet meddelade väderleksiakttagelser, åskväder, frostnätter etc.

- KEMISK- VÄXTBIOLOGISKA ANSTALTEN i Luleå, innehållande meddelanden om iakttagelser rörande växternas liv och därmed stående naturföreteelser.

- ALLMÄNNA BARNHUSET i Stockholm. Dessa försändelser, vanliga brev, paket, rek och ass fick avlämnas ofrankerade och tillslutna.

På liknande sätt fick post sändas från och till veterinärer, vaccinatörer, fjärdingsmän, kronofogdar, båtsmanskompanier, rullförlingsområden, sparbankskommittéer m.fl.

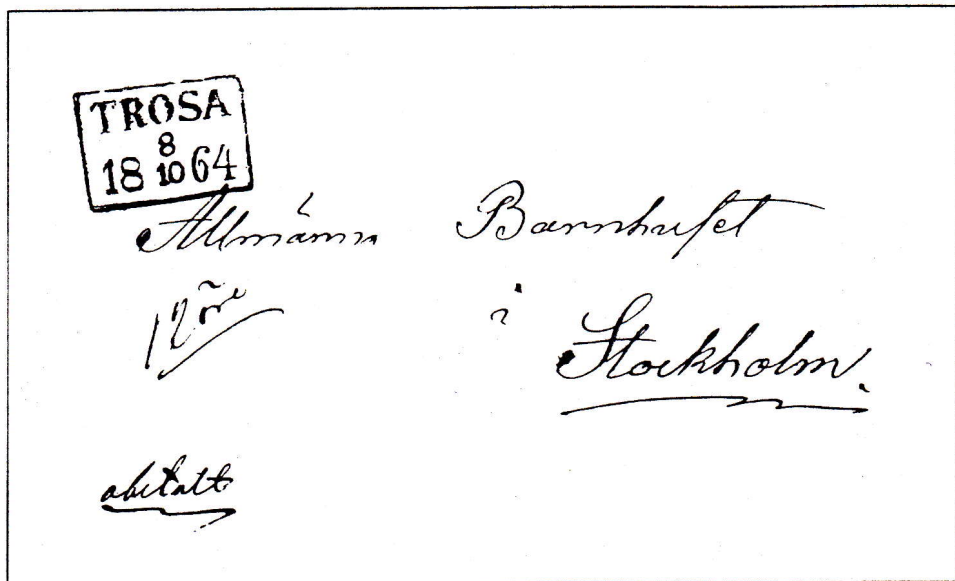

Bild 18. Ofrankerade vanliga brev och paket till **Allmänna Barnhuset** fick avlämnas av personliga skäl tillslutna, övriga visades öppet och lackades av postpersonalen.

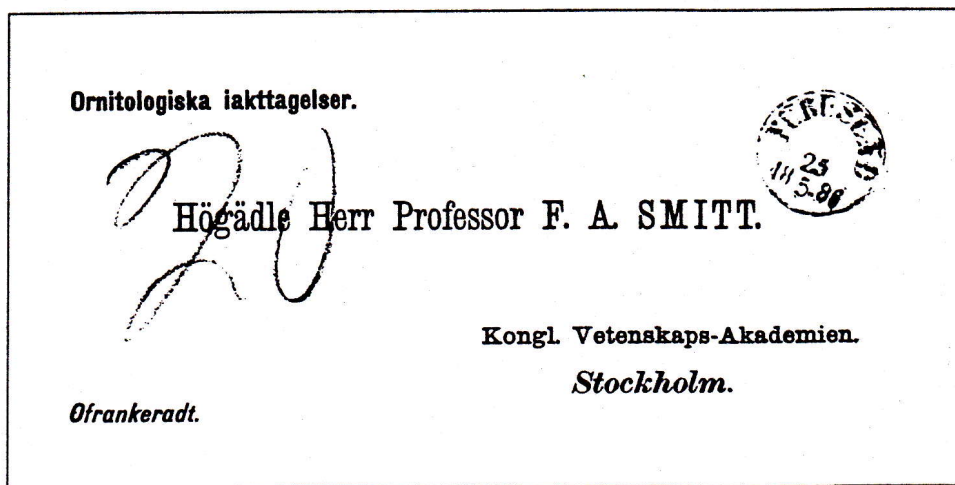
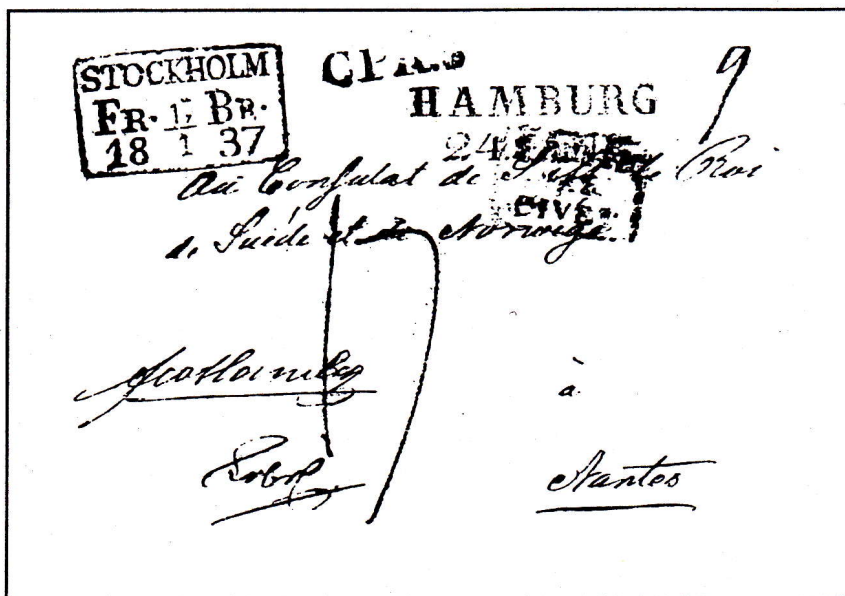

Bild 19. Rapporter från antagna observatörer i landsorten fick insändas ofrankerade i öppna kuvert. 20 öre debiterades i detta fall **Vetenskaps Akademiens** tjänstebrevsbok. Innehållet behandlar de fågelarter som törnat mot Svenska Högarnas fyr under vårflyttningen 1886. Ex. "Antal individer som törnat på dagtid den 17/4 : Snöskator 14".

"Cabinettet för Utrikes brefväxling" ¹⁾

sände fribrev utanför landets gränser. I Kungl. skrivelse av den 22/4 1830 bestämdes att Stockholms fribrevsstämpel (som tillkom 1/10 1830) skulle användas, och att postkontoret i Hamburg skulle betala de från Cabinettet avsända fribreven, adresserade till svenska sändebud i främmande länder.

Även brev som ankom via Hamburg från svenska sändebud i utlandet, adresserade till utrikesministern eller Kungl. familjen i Sverige, skulle betalas av Hamburgkontoret.

Den 23/7 1831 heter det i ett nytt Kungl. brev "Denna anordning skall tills vidare fortfara och överpostdirektören skall varje år inkomma till Kungl. Maj:t med besked om de belopp som på grund av ifrågavarande portofrihet, kan komma att av Post Cassan i Räkenskaperna avskrivas".

Bild 20. Ovan ses ett brev sänt efter dessa bestämmelser som fribrev, stämplat i Stockholm 17/1 1837, ankom Hamburg 24 jan och adresserat till Svenska och Norska Konsulatet i Nantes, Frankrike. Påskrifter "fco Hambg" och "Frbr C (abinett)" och karteringsnummer 9.

Trots efterforskningar har ännu ej klarhet kunnat nås i några fall vad beträffar denna posttjänst. Vi vet att fribrev till utlandet tilläts att sändas från 22/4 1830, men tiden för upphörandet står ej att finna. Från början gick troligtvis samtliga fribrev till Hamburg, där porto betalades för vidare befordran. Brev av senare datum är dock ankomststämlade antingen i Hamburg, Stralsund, Stettin eller Paris, och man får förmoda att postbehandlingen var densamma vid alla dessa kontor.

1) Cabinettet, namn på Utrikesdepartementets kansli, vars chef bar titeln Cabinettssekreterare.

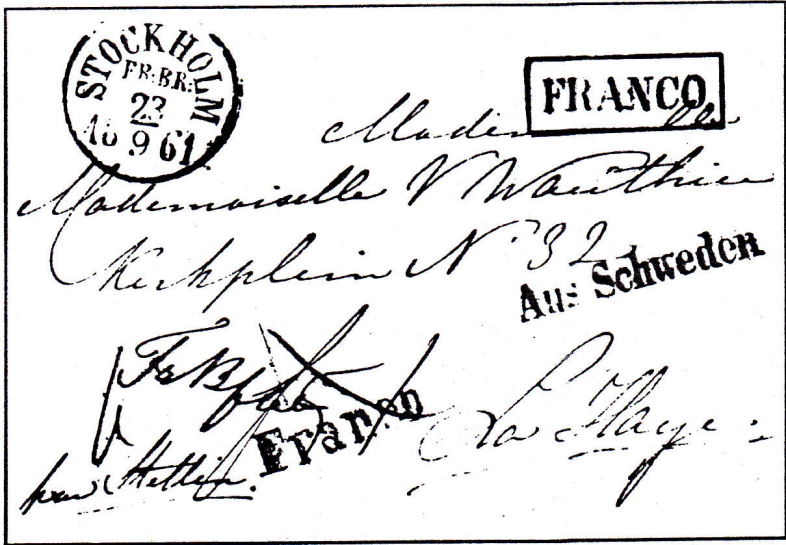

Bild 21. Kungliga familjen utnyttjade sin fribrevsrätt även på brev till utlandet och delar av Drottning Lovisas korrespondens till Holland på 1860-talet, har på senare år framkommit. Ovanstående brev är sänt som **Fribrev Cabinet** den 23 sept. 1861, ankomststämplat i Stettin 26/9 (röd FRANCO), och Gravenhage 28/9 1861.

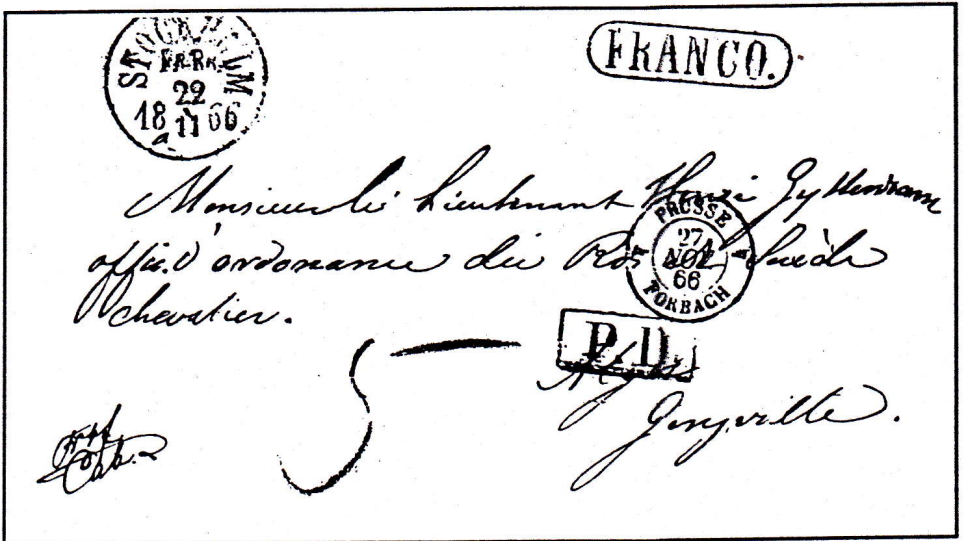

Bild 22. **Fribrev Cabinet**, sänt från Stockholm 22/11 1866 över Stralsund, Forbach och Paris, till Kungliga Kavalleriordonnansen Löjtnant Henric Gyllenram i Alger. Siffran 5 i rödkrita avser troligen ett lösenbelopp, men för vilken sträcka gällde det?

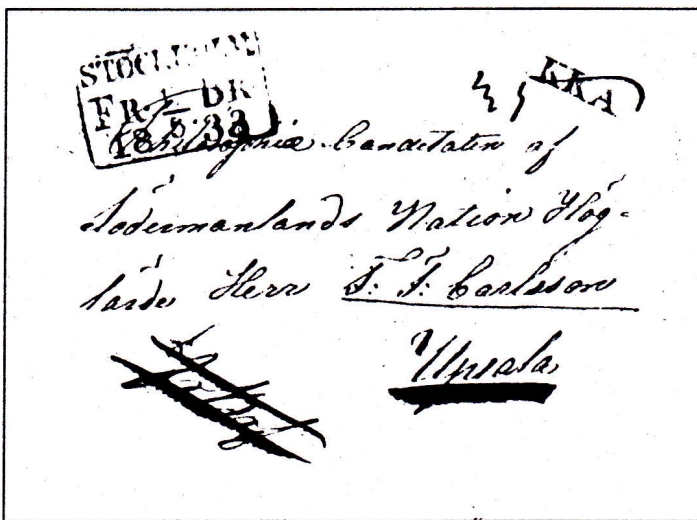

Bild 23. Kadetterna vid **Krigsakademien (KKA)**, som enligt reglementet av 8/4 1799 för akademien, hade portofrihets-förmån för brev till föräldrar eller målsmän en gång i månaden, fick 1840 denna rätt utsträckt till två gånger i månaden.

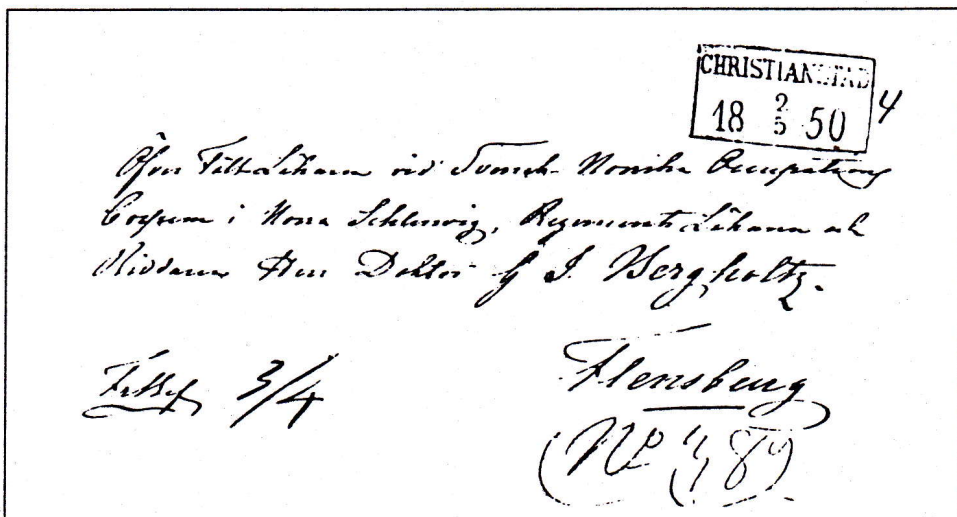

Bild 24. Fri brev sändt till Ofver Fältläkaren vid Svensk-Norska Occupations Corpsen i Norra Schleswig G. S. Bergholtz Flensburg. Brevet inlämnat och stämplat på postkontoret i Christianstad (fribrevstämpel fanns endast i Stockholm).

24 öre **Feldpost - Correspondenzkarte.**
Abw. Stabs Arzt Dr. Ericson
I Detach XIII Armé Korps

An
Herrn Hofpredicanten m m G u Schule

WA

Bestimmungsort: *Schweden*

Wohnung des Empfängers, wenn sie mit Sicherheit angegeben werden kann. *Gothenburg, Kåland*

avis

1) Der obige Wertend für die Wertsche ist deutlich und vollständig anzufüllen.
 2) Die Rückseite des Formulars kann in ihrer ganzen Ausdehnung zu brieflichen Mitteilungen jeder Art benutzt werden, welche, sowie die Wertsche, mit Zinsen, Briefgeld oder sonstigen Stücken gelöhren sein können.
 3) In den Correspondenzkarten, welche an die mobilen Truppen und Militärbeamten abgehandelt werden, muß deutlich angegeben sein: zu welchem Armeekorps, welcher Division, welchem Regimente, welcher Compagnie (oder sonstigem Truppenheile) der Adressat gehört, welches Grab und Quartier oder welches Amt bei der Militärverwaltung derselbe bekleidet.

Bild 25. Fältpostkort sânt 10/1 1871. Enligt internationella bestämmelser fick de sändas portofritt inom respektive land men ej till utlandet. Detta kort från "Stabsläkaren Dr Ericson, Detach XIII Armé Korpsen" har lösenbelagts med 24 öre i Sverige.

Kriegsgefangenen - Sendung

Portofritt

Gps skr. III $\frac{1913}{15}$

Fräulein Olga - Lisa Wickberg

Albatrossbrev

Albatrossbrev

MILITÄRCENSUR
WISBY

Bild 26. Kriegsgefangenen Sendung, krigsfångebrev s.k. Albatrossbrev stämplat Visby den 4 juni 1917, fick sändas portofritt från internerad tysk militär.

^{2 Hell}
 PITEÅ 15.
 Lots Distrett Cheffen
 Wällborne
 Herr A. Cronstedt,
 Stockholm

Bild 27. Förvägrad Fribrevsrätt, på brev avsant från Piteå på 1820-talet till "Lots Distrett Cheffen Wällborne Herr A, Cronstedt, Stockholm.

Lösen 18 öre
 LUND
 25
 18 4 78
 H. H. Kommissarien Collin
 PORTO
 Lyngby.
 Klägens.
 Tjänstebref
 från Pastors Emb.
 i Bjershöj, innehållande
 uppgift till Konung. Maj. V. A. Myrén

Bild 28. Förvägrad tjänstebrevsrätt på "Tjänstebref från Pastors Emb. i Bjershöj 25/4 1878". Lösenbelagt med porto 12 öre + aviseringsavgift 6 öre = 18 öre.

Riksdagshandlingar.

Ledamoten af Riksdagens Andra Kammar

Hos C. A. Larsson

Utan brevbäringsavgift.

Lilla Nygatan 8.

Bild 29. Riksdagen ägde ej fribrevsrätt, men undantag gjordes dock för Riksdagens ledamöter från 1870, då de slapp betala brevbäringsavgiften (3 öre) till Lokalpostens brevbärare.

Föredragningslistor till Riksdagens ledamöter.

"för plena hos riksdagens kamrar" blev vid slutet av 1869 års riksdag tillställda kamrarnas ledamöter utan erläggande av porto och brevbäringsavgift. Åtgärden vidtogs av generalpoststyrelsen och godkändes av Kungl. Maj:t den 7 maj detta år. Normalt delades inga fribrev ut av lokalposten, men Kungl. Maj:t ansåg försöket så lyckat att man den 14 jan. 1870 medgav att "dylika brev må framgent avgiftsfritt befordras med lokalposten i den mån sådant kan ske utan olägenhet för postverket. Riksdagen hade ingen egen fribrevsrätt, men däremot dess verk Riksbanken och Riksdagsbiblioteket.

914

The Honble Carl Ellrich
Judge of the Court
of
S. Bartholomeu

Bild 30. **Konsulatspost** 1847, sänd i sluten säck till vår svenska koloni S:t Bartolomeu. Breven numrerade enligt lista.

Monsieur
G. A. Bengtsson
E. J.

Bild 31. **Konsulatspost** sändt 11/11 1909 till svenska konsulatet i Paris.

Bönderna blev efter hand lösta från postföringskyldigheten och 1870 var alla posthemman befriade från postföringen. Vid 1873 års riksdag beslöt man om fribrevsrättens avskaffande och kronobrevbäringens upphörande. Postavgifter för försändelser från myndigheter, ämbets- och tjänstemän skulle därefter erläggas till postverket, och kallades fr. o. m. 1874 för

Tjänsteförsändelser.

Enligt den nya tjänstebrevsförordningen som trädde i kraft 1/1 1874, skulle alla ämbetsverk, myndigheter och allmännyttiga institutioner "för sina försändelser i tjänsten, utgöra belöpande porto med tjänstefrimärken och tjänstebrevkort".

Behandlingen av tjänsteförsändelser förorsakade dock postverket ett betydande merarbete. Förutom kostnaderna för dubbla frankotecken (vanliga och tjänste) förorsakade dessa extra besvär vid alla inventeringar, redovisningar, rekvisitioner m.m.

Flertalet tjänsteförsändelser antecknades i postbok och skulle frimärkas av postfunktionärerna. Inte heller arbetet med dessa postböcker gav postverket någon inkomst.

Då och då framkom olika förslag om tjänsteförsändelsernas behandling, man önskade en omläggning som avskaffade tjänstefrimärkena. Man tänkte sig att tjänsteförsändelserna skulle kunna frankeras med vanliga frimärken, eller att dessa skulle sändas helt ofrankerade.

Mot det förra förslaget invändes, att det blev svårt att kontrollera, att frankotecknen inte användes för enskilda försändelseslag, mot det senare att tjänstebreven måste avlämnas på postkontor.

Efter omfattande utredningar framlade generalpoststyrelsen ett, som det kan tyckas, radikalt förslag. Styrelsen fann det opraktiskt att för utbetalande av ersättningsbelopp till tjänstebrevsberättigade, tusentals ofta små belopp, skulle räknas ut dagligen på poststationer över hela landet. Likviden var ju endast en bokföringsåtgärd, ett överförande av medel från statens ena ficka till den andra.

Det hade visat sig att genom en följd av år, förhållandet mellan postavgifterna för tjänsteförsändelser och för övriga försändelser varit ganska konstant. Styrelsens förslag byggde på att postverkets ersättning för bestyret med tjänsteförsändelserna skulle utgå med viss procent av frankoteckensuppbörden för andra försändelser.

I förordningen 1/7 1920 skulle varje tjänsteförsändelse inte längre frimärkas, utan endast räknas i stycketal vid inlämningen på posten.

I nedre vänstra hörnet på omslagets adressida skulle skrivas eller tryckas ordet "Tjänste" eller "Tj-br".

Tjänstefrimärkenas framställning, utformning och användning finns beskrivet i Mats Gustafssons avhandling "Långa Tjänste".

Huv Kronofogde A. P. Hugosons
enskilda poststräckerling
med Poststationen i Grästorp

Old	8	Postbete	30
"		Ullingsås. Spark. an 838	74
"		Skara - Wälkvi	12
"		Wara. - Hjorth	12
"		" - Hultstjärna	12
9		Tullkåring klippa an 1508	96
"		Wara Wetterlund -	12
12		Leufstätt	12
		Manstad @ Bourdin	12
		Trafva Arvidson	12
		dumby Salungen	12
		Sahlstad Jansson	12
		Wara P. A. Schmidt	24
13		Medicin. —	19
		Fr Friberg an ¹⁵⁰⁰	3 54
		Sjukt	8 77

Bild 32. Tjänstebrevsbok, vanligen i format 11x17 cm. tilldelades många ämbetsmän, där datum och porto för alla avsända brev i tjänsten infördes. Även mottagarens namn och adressort. Ovan ses första sidan av Kronofogde A.P. Hugosons enskilda postbok, förd med Poststationen i Grästorp, påbörjad 8 okt. 1878. Se även bild 2.

Dr. Provinsialläkaren Dr. K. Kastman

till K. Postverket för $\frac{1}{4}$ kvartalet år 1900. Debet.

		Kronor.	öre.		
För tjänstebrefs-försändelser, hvilka antingen blifvit till nedannämnda postanstalt aflemnade, eller ock dit ankommit ofrankerade eller ofullständigt frankerade, enligt den med postanstalten förda postbok					
under	<i>Jan</i>	månad		
•		månad		
•		månad		
Summa Kronor				<i>3</i>	

Och torde detta belopp mot qvittas i denna räkning hit inbetalas.
Storviks post *Kastman* den *30 Jan 1900*
E. Svante Sjögren

Förstående belopp *3* kronor *0* öre har denna dag blifvit hit inbetaladt, qvitteras.
Storviks post *Kastman* den *30 Jan 1900*
E. Svante Sjögren

Räkningen bör betalas omedelbart efter utgången af det kvartal räkningen omfattar.

Blankett nr 209.
(Juli 1894.)

Bild 33. Kvartalsräkning som postmästaren i Storvik skrev ut för Provinsialläkaren Dr. K. Kastman "För tjänstebrefs-försändelser, hvilka blifvit till nedannämnda postanstalt aflemnade, eller ock dit ankommit ofrankerade eller ofullständigt frankerade, enligt den med postanstalten förda postbok.....under Jan månad 19003 Kronor.

ANSÖKAN OM UTFÄRDANDE AV INKÖPSKORT.

Postbefordras kostnadsfritt som brevkort eller inneåttas i kuvert med påskrift om innehåll.

Anvisningar.

För varje varuslag utskrivs särskild ansökan. Om tyg begäres, skall uppgift lämnas, vartill det är avsett, t. ex. +4 1/2 meter bomullstyg till en kjol. Vid ansökning om stoppgarn behöva punkterna 1), 2) och 3) ej ifyllas.

Oriktig deklaration angående innehav av varorna straffas med böter, minst 10, högst 10,000 kronor.

Livsmedelsnämndens anteckningar.

Hush.-nr 160 Ans.-nr 167

Till livsmedelsnämnden i

Ostbo köping stad

av Barnm. län *län*

Adress: Ostbo köping

Bild 36. Ansökningar i ett flertal kristidsärenden fick postbefordras kostnadsfritt

Behöver ej frimärkas av avsändaren

Till

Stockholms frivilliga Brödbesparing,

Brunkebergstorg 13;

Insänd sparade brödkuponger.

Gör en uppoffring för dem som oundgängligen behöva påbrödskort.

STOCKHOLM.

Innehåller brödkuponger.

Bild 37. Ransonerings under första världskriget skapade insamlingar av olika slag och insändande av livsmedelskuponger fick göras portofritt.

N:o 171

Debetsedel

å
krigskonjunkturskatt för år 1920

Konga o. Kimmelvalds fögderi: *Allmunderyds* socken.
Handlanden *Alexander Verner Julius Rosengren*
Villa Bo (Ryds municip.-samb.)
Ryds

Obs.! Den kvitterade debetsedeln L. o. R. väl förva. s.

Krigskonjunkturskatt att betalas under:			
1:a uppbördsterminen (den <u>9</u> t. o. m. den <u>11</u> mars 19 <u>20</u>)		340	-
2:a uppbördsterminen (den <u>9</u> t. o. m. den <u>11</u> juni 19.....)			
3:e uppbördsterminen (den <u>9</u> t. o. m. den <u>11</u> september 19.....)			
Debetsedellösen			50
	Summa	340	50

nr vid postanstalten

11

Inbetalat belopp

Kronor

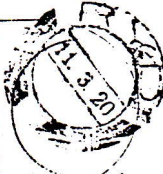
öre

Kvitteras:

RN

(Signatur.)

340 50

Konga o. Kimmelvalds fögderis

häradsckrivarekontor i februari 19.20

Vilh. Bojgren!

Bild 38. Skatteinbetalning (krono-) från landsbygden, och redovisning därav åtog sig postverket från 1918 då uppbörden skedde en gång om året.

Även den tillfälliga krisskatt som infördes 1915, Krigskonjunkturskatten, som gav sammanlagt mer än 1 miljard kronor i inkomst åt staten. Denna höga skatt, med en skattesats mellan 12-40 %, anses i efterhand vara oberättigad. Det efter kriget inträffade priset visade att de befarade stora inkomstökningarna var fiktiva.

KUPONG. <small>(Får av adressaten fränskjån och behållas.)</small> Använningsbeloppet med siffror:	Då mottagningsbevis begäras, anbringas här ett tio-örens briketts.	SVENSKA POSTVERKET.		<table border="1"> <tr> <th>Belopp</th> <th>Avgift öre</th> </tr> <tr> <td>Över 5 kronor</td> <td>15</td> </tr> <tr> <td>12</td> <td>23</td> </tr> <tr> <td>20</td> <td>30</td> </tr> <tr> <td>30</td> <td>35</td> </tr> <tr> <td>40</td> <td>40</td> </tr> <tr> <td>50</td> <td>50</td> </tr> <tr> <td>750</td> <td>60</td> </tr> </table>	Belopp	Avgift öre	Över 5 kronor	15	12	23	20	30	30	35	40	40	50	50	750	60
		Belopp	Avgift öre																	
Över 5 kronor	15																			
12	23																			
20	30																			
30	35																			
40	40																			
50	50																			
750	60																			
Å ett belopp av _____ kronor _____ öre.		<table border="1"> <tr> <td>Redovisningsur</td> <td>Införd i postanvisningsjournal under riksdagens nummer, betyg</td> <td>Utsändningsur</td> </tr> </table>		Redovisningsur	Införd i postanvisningsjournal under riksdagens nummer, betyg	Utsändningsur														
Redovisningsur	Införd i postanvisningsjournal under riksdagens nummer, betyg	Utsändningsur																		
Avsändarens namn och adress: _____ <small>(Namnet skrivs med bokstaver.)</small>		Till _____ _____ _____																		
Avsändningsdag: _____ Meddelande till adressaten: _____		Adressatens bostad: _____ Adresspostanstalt: _____																		
Utgör betalning av värnskatt år 1915 enligt debetsedel		Rik _____ <small>(Vederbörande postfunktionärs underskrift.)</small> <small>Bläddt nr 11 (Okt. 1914.)</small>																		

Bild 39. Blankett nr. 11 (okt. 1914) för portofri inbetalning av **Värnskatt**, som uttogs på inkomst- och förmögenhet enligt beslut av riksdagen 1915 och 1940.

Svårt inlämningsbeviset som adresskortet fyllas av avsändaren.		Tjänsteanteckningar:	
Inlämningsbevis rörande ett inrikes paket.		Vikt: _____ kg	
Anmärkning om li, express m. m. _____	Inlämningsdag: _____ / 19 _____		
Innehåll: Skatteredovisning.			
Assureras för Etthundra (100) kronor		Inlämningsnr: _____ <small>(Postfunktionärs namn el. sign.)</small>	
Till Skatteavdelningen			
Adresspostanstalt: _____			
Adresskort till inrikes paket. <small>Se anvisningar på adresskortets baksida.</small>			
Avsändare: _____ <small>(Även på paketet ska avsändarens namn och adress anges.)</small>		Stämpel för inlämningsdagen. _____	
Innehåll: Skatteredovisning Assureras för		Befordras avgiftsfritt.	
Etthundra (100) kronor		Endast för till skatteavdelning adresserat paket, innehållande skatteredovisning.	
Till Skatteavdelningen		Vikt: _____ kg	
Ankomstnummer: _____	Adresspostanstalt: _____		
Bl. 756 a. (Dec. 46.) Pr. tr. Sd. 1947			

Bild 40. Adresskort för portofri sändning av "böckerna" vid begärd skattekontroll 1946.

Sveriges Postsparbank.

Requisition af sparmärken.

Till postkontoret i Vernamo.

Härmed requireras 90 st. sparmärken, för hvilka liquid bifogas med 9 kv. öre.

Annika den 9 januari 1909
Augusta Roberg
 Sparmärkesförsäljare.

Oftan requirerade sparmärken öfverlemnas härjemte.

Postkontoret i Väro den 9/1 1909.
Randell

Att användas af sparmärkesförsäljare vid requisition af sparmärken.

VARNAMO
1909
(Postsparens
demonstratör.)

(Blankett n:o 31.)
1898.

Bild 41. De första privatpersoner som erhöll postsaksrätt var sparmärkesförsäljarna.

Rekvisition av sparmärken.

Bild xx. I vissa fall tilläts portofri försändelse sändas från privatperson till postmyndighet. Det första medgivandet lämnades i kungl. brev 16/5 1884 och avsåg den nyinrättade postsparbanken. Särskilt antagen försäljningsman av sparmärken fick sända rekvisition, kontanta medel, sparkort och motböcker avgiftsfritt med posten.

Det belopp, varå vidstående inbetalningskort lyder, utgör första insättningen på den enligt omstående anmälningskort begärda räkenskapsboken.

Obs! Enligt gällande bestämmelser får för en och samma person på räkneskonto insättas högst 300 kr varje kalenderkvartal. Behållningen å räkneskonto får icke ökas utöver 4,000 kr på annat sätt än genom upplupen räntas läggande till kapitalet.

INBETALNINGSKORT

Mottagande postfunktionär bör tillse, att även blankettens omstående sida blivit vederbörligen ifylld.

Belopp _____ kronor.
(Beloppet anges med tydliga siffror.)

Till Postsparbanken

Stockholm 1

att gottskrivas postgirokonto nr 1055

Redovisningsnr

(Postfunktionärens namn el. sign.)

○

Redovisande postanstalt

Pr. n. Sth. 1903

Frimärkes ej.

Inbetalningsavgiften erlägges av betalningsmottagaren.

Jfr A. P. § 123:4.

Bild 42. I samband med olika sparaktiviteter fick insättning portofritt göras på Postsparbanken. Här ses giroinbetalningskort för Rikskonto, som gav 3 1/2 % ränta.

POSTKORT.

○

Uppgift om
telefonnummer m. m.

Postgirokontoret

STOCKHOLM 1.

P. S.

Bild 43. Portofritt svar med uppgifter till postgirots årliga katalog över kontohavare.

Portofria försändelser för postgirots kontohavare.

Avsändare: konto nr _____

Frimärkes ej

I detta kuvert får icke inläg-
gas penningar. Kuvertet får ej
användas vid rekommendation eller
assurans.

○

Postkontoret
(postgiroavd.)

PS
0 3, 2b

Göteborg 1

Bild 44. Portofritt kuvert 14x21 cm. som användes för betalningsorder till Post-Girot.

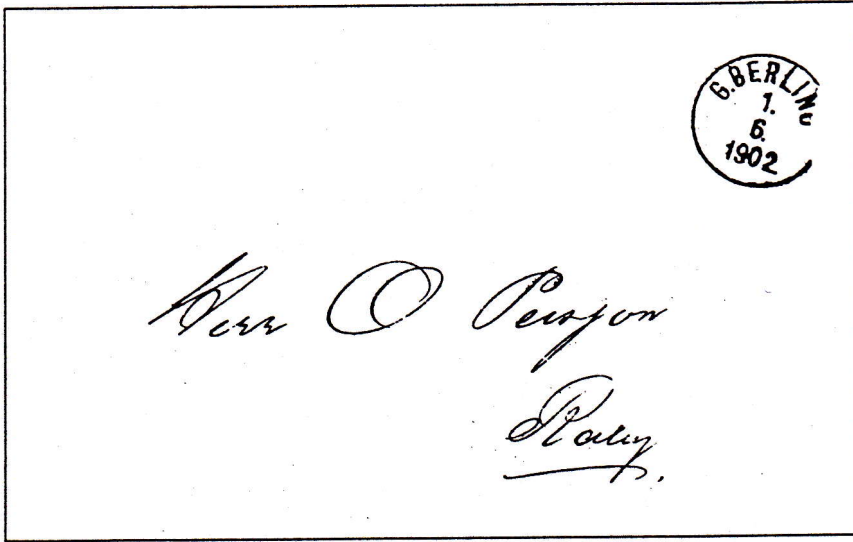

Bild 45. Skeppsbrev stämplat ombord på ångaren Gösta Berling som trafikerade Frykensäjoarna. Portofritt fick sändas handlingar som rörde rederiets angelägenheter. Fem sådana brev är kända från åren 1901, 1902, 1904 1905 och 1909.

C 10

Peut être ouvert par le bureau distributeur
 Må öppnas av utdelningspostanställda

Montant des taxes à percevoir: _____
 Lösenbelopp

SERVICE DES POSTES

Timbre à date

 Datumstämpel

M. Till Befälhavaren i Ragnhilds båt
 (Nom du destinataire ou nom du navire, de l'agent du bureau de voyage, etc. — adressatens eller fartygets namn, resebyråns, etc.)

Aux soins de 40 Västn 5h 9/17
 Au omhändertagas av

(Rue et numéro — gata och husnummer)

Helsingfors
 (Bureau de destination — adresspostanstalt)

(Pays de destination — adressland)

Bl. 7. (XII. 34.)

Bild 46. Skeppsbrev ofrankerat brev som fartygsbefäl medfört från utländsk ort, uppvisades i tullen, varvid styrktes att inneh. var skeppshandlingar utväxlade med rederiet.

BREFKORT.

(DENNA SIDA ANVÄNDES ENDAST FÖR ADRESSERINGEN.)

Till

Anmälningsbyrån för resande från kolerasmittad ort

(Bestad.) **i**

om den kan uppgifvas:

(Adressort.)

Bild 47. Förutbetalt svarskort om anmälningsplikt för resande från kolerasmittad ort.

Stämplas
ej

Återsändes till
Postmuseum
Box 2002
STOCKHOLM 2

PS

Bild 48. Portofri specialförpackning (2 st 4 mm. tjocka pappskivor), för låntagares återsändande av lånade böcker från Postmuseets bibliotek.

Sveriges allmänna läge vid 1600-talets slut.

Det allmänna läget i Sverige vid 1600-talets slut kan i korthet sägas karaktäriseras av: tomma lador, tom statskassa, en starkt decimerad befolkning, och i någon mån uppluckrade moralbgrepp. Därtill kom den överhängande krigsfaran.

Under Karl XI:s senare levnad hemsöktes landet av den svåraste missväxt och hungersnöd, som ryckte bort 100-tusentals av den jämförelsevis fåtaliga befolkningen. Kungen själv dukade under för en tärande sjukdom, som länge - och omsorgen om folkets lidanden - förmörkat hans liv. Detta skedde i april 1697.

Efter en kortvarig förmyndarregering blev Karl XII i november 1697 förklarad myndig (15 år gammal) och övertog genast landets styrelse. Den 7 maj 1697, medan Karl XI ännu stod lik, inträffar den stora slottsbranden. Sverige var ju ännu en stormakt, och ödeläggelsen av det stolta "Tre Kronor" ingav dystra aningar om kommande olyckor för land och folk och kort därefter störtar det svenska stormaktsväldet samman. Redan påföljande år började opålitliga grannar smida planer mot Sverige och dess unge enväldshärskare, och därmed inleddes Karl XII:s för landet så ödesdigra krigshistoria.

Alla dessa olyckor hade fullkomligt utarmat folket, som endast med yttersta svårighet kunde livnära sig och omöjligt kunde betala skatterna. Då skatterna uteblev, kunde ämbetsmännen ej få ut sina löner eller endast en del därav. Även dessa drabbades på så sätt av den allmänna misären.

Man bör därför inte förundra sig över, att det inom förvaltningen, så även postverket med där rådande ineffektiva kontroll, praktiserades en hel del metoder och knep för att oförmärkt stoppa portopengar i egen ficka, som egentligen borde tillkomma statskassan. Karl XI införde ju 1686 F- och B-stämplarna i ett försök kontrollera postmästarnas redovisning av fri- och betalda brev. Detta system upphörde dock efter en kortare period, F-stämplarna 1702 och B-stämplarna några år senare.

Landet omfattade vid denna tid dels det egentliga Sverige, (vilket genom freden i Roskilde fått sin naturliga gräns mot Danmark-Norge), Finland, Östersjöprovinserna och Pommern. Folkmängden i det egentliga Sverige uppgives ha uppgått till c:a 1.350.000. Stockholms invånarantal beräknades år 1700 uppgå till 35 högst 40.000, och år 1750 till 55.000.

Det glesa postnätet bestod framför allt av vägar mot Uppsala och Finland, Västerås-Skara-Göteborg, Norrköping-Jönköping-Malmö-Hamburg. Förgreningar fanns åt olika håll så även de mindre städerna stod i förbindelse med huvudstaden, och med varandra inbördes. Postverket tillkom ju främst för att befordra kungens och regeringens korrespondens med order till länsmän och fogdar.